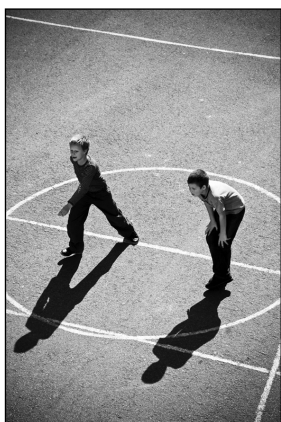

VITRAY TAMÁS

A KEZDET ÉS A CSÚCS

**Athénban érezhattük,
hogy kis ország is meg
tudja csinálni, még ha
imitt-amott döcögve,
hibázgatva is, míg
Pekingben
bebizonyosodott, hogy
Kínával tanácsosabb
barátkozni, mint
mérkőzni.**

Kezdetben volt három kamera. Ennyi tartozott ahhoz az egyetlen közvetítő-kocsihoz, amellyel a Magyar Televízió 1958-ban rendelkezett. Maga a közvetítő-kocsi egyszersemind a stúdió műszaki berendezéseként is üzemelt, vagyis ha kivonult egy-egy sporteseményhez, a Szabadság téri központból nem lehetett képet továbbítani, nem volt műsor. Még a bemondónő is a Népstadionba jött, ha onnan meccset adtunk, és ott közölte sugárzó mosolyával: „Kedves nézőink! Labdarúgó-mérkőzést közvetítünk a Népstadionból...” Azt talán mondanom sem kell, hogy a kamerák képe fekete-fehér volt.

Nemcsak a gyerekcipőben járó, rendszeres adásait éppen csak elkezdő hazai tévé volt így. Európában még csak elvétve akadt színes adás akkoriban, vagy tán nem is volt még egyáltalán. 1960-ban, a római olimpiáról is csak fekete-fehér képet sugárzott az olasz televízió.

Három kamera egy focimeccsről vagy bármely más sporteseményről csak bizonyos korlátok közt adhatott képet. Az egyikkel, amelyen úgynevezett „zoom” optika volt, akár egy látcsővel lehetett közelíteni vagy távolodni a képi témától. Ezt megfelelő magasságban leállították a felezővonal felett, és lényegében hol közelítve, hol távolítva, vagyis „zoom”-olva követték a játékot. A másik kettő jobbra a két alapvonal magasságában állt, és leginkább szögleteknél, esetleg tizenegyesrúgásnál került használatba. Erről a közvetítő-kocsiban ülő rendező döntött, mivel ő mindhárom kamera képét látta, így ő választotta ki, éppen melyiket „vágja be”, azaz mutassa a nézőknek.

A néző pedig örült. Boldog volt, hogy karosszékében ülve nézhetette a mainál sokkal, de sokkal jobb magyar focit. A televíziós közvetítés fentebb leírt korlátai nagymértékben meghatározták a kommentátor vagy ahogyan akkor az idősebbek mondták, a „szpíker” tevékenységét is. Ő ugyanis abban a kedvező helyzetben volt, hogy a helyszínről jelentkezett, nem csak azt a viszonylag szűk képkivágást látta, amit a kamera mutatott, hanem az egész pályát. Sokkal több információt gyűjtethetett össze, amit azután nézőivel megoszthatott. Fontos, nagyon fontos része volt a produkciónak.

Mindennek ellenére a kor nézői – bár nem voltak túl sokan, hiszen 1958-ban mintegy tizenhatezer készüléket tartottak nyilván az országban – többnyire elégedetlenek voltak a „szpíkerrel”. Azt mondták, unalmas, keveset beszél, és amit mond, azt sem elég lelkesen mondja. Mennyivel izgalmasabb a rádiós riportertudósítása – vélekedett a kor nézőinek jelentős része, és mert gyakorta ugyanazt a mérkőzést adta a rádió és a tévé, a „képes doboz” hívei inkább a rádiós kommentátor „hangjával nézték” a meccset. Ahogyan az akkoriban sok év után emigrációból hazalátogató humoros író és konferanszié Vadnai László mondta: a focirajongó tévénezők jobban szerettek a fülükkel látni. Úgy izgalmasabb volt. Tovább nehezítette a tévékommentátor helyzetét, hogy nézői látták is, nemcsak hallották a történeteket (mint a rádióban), és gyakran – jobbára indulatuk és csapatpreferenciájuk függvényében – vitába szálltak a közvetítő észrevételeivel, ítéleteivel, majd megállapították, hogy az fikarcnyit sem ért hozzá.

Sok évbe tellett, mire a nézők rájöttek, hogy alapvetően különbözik a rádióban, illetve a tévében közvetítő kommentátor szerepe. Előbbi hangjával megjeleníti az eseményt, annak minden izalmával, érdekességével, a tévés pedig csupán reflexiókat fűz hozzájuk. A nyolcvanas években már akkor panaszkodott a néző, ha túl sokat beszélt a közvetítő, és ezzel zavarta őt a meccs élvezetében. Addigra azonban nagyot változott a képi világ is. Megjelentek a színek, és gyarapodott az eseményt közvetítő kamerák száma. Az egykori három fekete-fehér képforrás helyébe már hat, nagyobb jelentőségű vagy bonyolultabb sporteseményen (például atlétika, torna) akár tíz kamera vette körül a játékteret. Manapság, például a Bajnokok Ligája mérkőzésén 16-18 kamera, esetenként (a döntőben) 24-28 kamera dolgozik. Kezdő kommentátor koromban sokszor hallottam a nézői véleményt, hogy „azért mégiscsak a helyszínen lehet igazán élvezni egy-egy meccset”. Mostanra már mindenki tudja, hogy ott-hon sokkal jobban, sokkal többet, sokkal közelebről lát, mint ha kint ülne a tribünön, esetleg jó távol a játéktértől. De még ha közel is ülne, mikor láthat ott egy-egy vitás esetet többször, más-más nézetből, lassítva visszajátszva? Mikor élvezheti az edzők minden reakcióját közelképen megörökítve? Arról nem is beszélve, hogy kedvenc karosszékében ülhet, nem kell órákkal az esemény kezdete előtt, tömegközlekedésben összepréselődve utaznia, a bejárat kapuk előtt órákat sorban állnia, a kapunál pedig, sorstársaival osztozva, a motozás gyönyörűségében részesülnie.

Ha hiszik, ha nem: aki otthon nézi napjaink fociderbijeit, gyakorta jobban láthatja még a szabálytalanságokat is, mint a játékvezető a pályán!

A Magyar Televízió sportrovatában legendás főnököm, Radnai János, aki létrehozta és magas színvonalra fejlesztette a hazai sporttelevíziózást, csak úgy vállalta el a külföldi események közvetítését, ha riportert a helyszínre küldheti. Ma már az esetek túlnyomó többségében itthonról közvetíti a sporteseményeket a kommentátor. A képernyőről, a nézővel együtt, minden adatot, friss hírt, információt leolvashat. Amit meg nem, azt az internet, a Google bőségesen rendelkezésére bocsátja. Jobb a helyzete, mint ha a helyszínen volna.

A körülmények változásával a kommentátor lehetőségei is alaposan megváltoztak. Nézője, a kép révén, túl sokat tud! A kép annyi mindent megmutat, a Google

annyi információt szolgáltat, hogy a beszélő mindezekkel nem képes ma már „villogni”. Így aztán egyre gyakrabban észleljük, hogy elsorolja még azokat a háttérinformációkat is, amelyeknek nincs közvetlenül közük a látható eseményhez, a meccs jeleiteihez, legfeljebb a játékosok előéletéhez, korábbi produkcióikhoz vagy éppen felmenőikhez, hozzátartozóikhoz kapcsolhatók. Merő jó szándékból ontja mindezt a nézőre, aki inkább az eseményt szeretné zavartalanul figyelni, és zavarja a szakadatlan beszéd. Röviden: a tökéletes képi kiszolgálás lényegében elvette a kommentátor kenyerét! Jelentősége csökkent, evvel közismertsége, népszerűsége is megfogyatkozott. Ugyanakkor kevesebb kritika is éri, hiszen szövegei nélkül is jól megvannak a képi információk birtokában a sportrajongók.

A fentiekre – a téma stílusában maradva – azt mondhatnám, hogy közelképben igyekeztem bemutatni a sporttelevíziózás változatait az elmúlt fél évszázad során. Nézzük meg a fejlődést most egy tágabb optikával! Erre, gondolom, leginkább a téli nyári olimpiái közvetítések öt évtizedének vizsgálata alkalmas. Huszonegy olimpiáról közvetíthettem 1960 és 2004 között, szerénytelenség nélkül bátorodom állítani, hogy megbízható áttekintést nyújthatok.

1960-ban a korábban említett Radnai Jánossal ketten érkeztünk életünk első nyári olimpiájára. Radnai feladata a napi adások szervezése volt, nekem pedig a harmincnégy órányi közvetítés jutott. Mindketten állandó stresszben éltük napjainkat, annyira belemerültünk az olimpia forgatagába, hogy percnyi nyugtunk nem lehetett. Mindez persze járatlanságunknak volt a következménye. Hozzáteszem, hogy a nemzetközi tévés mezőny nagy része járt ugyanebben a cipőben, hiszen ez volt a sport és a tévé történetében az első eset, amikor Európa számos országa továbbíthatta a képet, közvetíthette a versenyeket hazájába.

De csak azokat és csak annyit, amennyit a házigazda, a RAI olasz televízió saját nézőinek szolgáltatott! Ott ébredtünk mi is rá, hogy miközben boldog büszkeséggel mondogattuk magunknak, hogy sport- és telekommunikáció-történeti fordulattal a tévé primátusa valósul meg itt Rómában a rádióval szemben, a valóságban ez egyáltalán nem jöhetett létre. Mivel az európai közvetítőláncon akkor még csak egy képforrás volt továbbítható, az úgynevezett nemzetközi program lényegében az olasz tévé adásával volt azonos.

Hogy mit jelentett ez? Például hogy a számunkra oly fontos öttusát csak a kora esti RAI összefoglaló tizenöt percének kis hányadában, apró tudósításban láthatták a nézőink. Vagy és ez volt az egyik, engem személy szerint a kétségbeesésbe kergető példa: az olimpia vége felé boldogan készültem az ökölvívás döntőinek kommentálására a Palazzo dello Sportból, hiszen mindjárt az első párban egy remek kis magyar, Török Gyula küzdött az aranyért. És akkor belépett a szorítóba Török „Béka” és ellenfele, a szovjet Szivko, a tévéadás is megkezdődött, nagy levegőt vettem, hogy kezdjem... a képen pedig elindult az olaszok esti tízperces összefoglalója az olimpiai versenynap addigi eseményeiről. Hiába ültem a helyszínen, hiába indult baj nélkül Európa-szerte az adás, a Palazzo-beli szorító csak a mérkőzés harmadik menetének kezdetére jelent meg a magyar képernyőkön.

Az olvasók engedelmeivel azért részleteztem az első nagy olimpiai közvetítéssorozat gyötrelmeit, hogy jobban érzékelhessék, micsoda frusztrációt jelentettek a római közvetítések. Ehhez képest az, hogy a kép fekete-fehér volt, továbbá hogy számos ország tévéseinek nemegyszer nem jutott mikrofonállás a verseny helyszínén, csak apróság volt a fentiekhez képest.

1964, Tokió. Hatalmas feladatot kellett megoldania a nemzetközi tévés közösgének. A tokiói versenyek képének földi továbbítása természetesen nem volt megoldható. Csak műholdal jöhetett át az óceán felett a kép az európai kontinensre. Akkor már létezett és működött is műhold, alkalmas is volt hang és kép továbbítására

egy németországi földi fogadóállomásig, amely azután szétosztaná és továbbítaná az egyes országokba a képet. Gondot legfeljebb az Ázsia és Európa közti időeltérés jelenthetett. Meg még egy apróság: az akkori idők műholdja nem forgott szinkronban a földdel, hanem egy helyben állt a világűrben! Vagyis néhány órára volt csak képes a Japánból „fellőt” képet fogadni és azt a németországi földi állomásra továbbítani. Azután a Föld elforgott, és sem a fellövésre, sem a továbbításra nem volt mód mindaddig, míg bolygónk engedelmesen vissza nem forgott eredeti helyére. Így aztán a japán olimpiáról csak napi két-három órányit lehetett adni. Ami abba az időzónába esett, azt láthattuk, a többit – legalábbis élő, egyenes adásban – nem. Szegényes vizualizációt jelentettek a 24-36 órával később közvetített versenyek, amelyeket katonai repülőgépekkel hoztak át az öreg kontinensre.

Mellesleg jegyezném meg, hogy a leírt problémákon kívül az Intervízió – vagyis a szocialistának nevezett tábor – országai nem küldtek munkatársakat Japánba, hanem Kelet-Berlinben, az NDK tévéjének egyik stúdiójában kaptak lehetőséget, hogy képernyőről közvetítsék a több ezer kilométerre zajló eseményeket. Tévés sikerélményeket tehát nem hozott ez az olimpia sem.

Ráadásul a következő nyári olimpia, hasonló gondokat jelentett, hiszen Mexikóból is csak műholdas közvetítéssel lehetett Európába eljuttatni a képet. Csakhogy addigra már több műhold is dolgozott odafent, és úgy állították be őket, hogy a reggeli, kora délelőtti, illetve a késő délutáni, esti versenyszakaszot több műhold lényegében teljes egészében fogadja és továbbítja. Óriásit fejlődött négy év alatt a telekommunikáció. Emlékszem, egyik délelőtt az addigra már hadsereggé duzzadt olimpiai tévés szervezet egyik titkárnője avval a hírrrel állított be irodánkba, hogy másnap délelőtt elmaradnak a helyszíni közvetítések, mert „takarítják a műholdat”. Felfoghatatlan volt számomra (jelzem, mai napig az), hogyan lehet takarítani a műholdat, ha egyszer oda senkit sem lőttek fel, ott nincs (el sem férne) ember. Ez az ominózus délelőtt éppen a kajak-kenu versenyek döntőinek délelőttje volt! Képzelték, mekkora zajos tiltakozással éltünk, és micsoda buzgalommal szerveztünk más országbeli híveket, hogy csatlakozzanak akciónkhoz. Boldog vége lett: egy nappal elhalasztották a nagytakarítást, mi meg nyertünk két aranyat (Hesz és Tatai) ezen a napon. Mindent pedig élő adásban közvetítettük.

Terjedelmi korlátok sem engedik meg, azt hiszem, nem is érdekelné a tisztelt olvasót, ha végigsorolnám, hogy a későbbi olimpiák és más nagy világversenyek során hogyan fejlődött a televíziós közvetítés rendszere arra a fokra, ahol manapság tart. Annyi tény, hogy 1972-ben Münchenben minden tekintetben szenzációs tévés technika és szervezés állt rendelkezésére az egyes országoknak. Bizonyosságul csak annyit, hogy mi magyarok, akik – mi tagadás – nem tartozhattunk semmilyen tekintetben a legjelentősebb televíziós szervezetek közé, minden bennünket érdeklő eseményt előben közvetíthettünk, szabadon választhattunk és alkothattuk meg önálló programunkat, sőt még stúdióműsorokat is készíthettünk és sugározhattunk Münchenből.

Csak az a szörnyű terrorakció ne lett volna!

Montrealból is teljes képet adhattunk az olimpiáról, legfeljebb anyagiakkal nem mindig bírtuk képi vágyainkat beteljesíteni. Moszkvában már ezzel sem volt gond, de ahogy négy évvel később Los Angeleset, úgy Moszkvát is – tökéletes műszaki felkészültség mellett – elrontotta a politika ostobasága.

1988-ban, Szöulban, a makulátlan és magas színvonalú lebonyolítás közben akaratlanul is emlékezhettünk a viszonylag közeli Tokió 24 évvel korábbi tévés kínjaira.

Barcelona, Atlanta, Sydney lényegében már mind megvalósította a teljes körű, hibátlan és technikaileg csúcsmínőségű sportközvetítést. Barcelona ezt spanyolos eleganciával, Atlanta némileg provinciális modorral, Sydney pedig imádni való sze-

retettel tetézte. Athénban érezhettük, hogy kis ország is meg tudja csinálni, még ha imitt-amott döcögve, hibázgatva is, míg Pekingben bebizonyosodott, hogy Kínával tanácsosabb barátkozni, mint mérkőzni.

Annyit el kell még mondani, hogy már régen nem a házigazda ország szolgáltatja a tévés közvetítés műszaki feltételeit. Több ország – általában a legfejlettebbek – közösen „dobja össze” a szükséges technikát és – nagy eredmény – a hozzá szükséges szakembercsapatokat is. Így lehetséges, hogy igazi specialisták adják, komponálják egy-egy sportág képeit. Igen, és így lehetséges, hogy Londonban már ötödik alkalommal magyar kollégáim közvetítik a vívás képeit az egész olimpiai világnak.

Napjainkban, amikor százával keringenek az űrben a kommunikációs műholdak, az olimpiai versenyek MINDEGYIKE közvetíthetővé vált, egyenes, élő adásban, bármelyik napszakban, a legmagasabb technikai színvonalon. Következésképpen, és ezt tessék elhinni, mert így igaz, aki otthonában ülve nézi majd a londoni csodálatos versenyeket, sokszorosan többet lát az olimpiából, mint bárki, aki a helyszínen próbálja megtekinteni őket. Akár 40! képforrás is működhet egyidejűleg az éppen zajló különböző versenyekről, és egy-egy ország tetszés szerint váltogathatja a képet, hogy éppen melyik sportág érdeklí nézőit leginkább egy adott időpontban.

Ennek tudatában kívánok Önöknek szép olimpiát, nagyszerű versenyeket, és minél több magyar sikert!

(Ami azt illeti, magamnak is, mert 52 év után most először látni is fogom az olimpiát...)

